

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 6 frt.
Fél évre . . . 3 ,
Negyedévre 1 frt 50 kr.
Egy szám ára 12 kr.

Felelős szerkesztő és kiadó:

V E R E S J Ó Z S E F.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 8 frt
Fél oldal . . . 4 ,
Negyed oldal . . . 2 ,
Ennél kisebb . . . 1 ,
Bélyeg külön 30 kr.

Az evang. lelkészfiak „otthona.”

Az evang. lelkészfiak otthonának eszméje, melyet Kovács Andor testvérünk e lap hasábjain felvetett s Czinkotszky lelkésztársam szívhez szóló szavakban magáévá tett, igazán kor- és szükségszerű, a mit leginkább az az érdeklődés bizonyít, mellyel az eszmét két hónap óta kísérjük s mellyel, hiszem, az egyetemes lelkészi értekezlet is tárgyalni fogja.

Hogy szegényes, sokszor nyomoruságos anyagi viszonyaink mellett a vállainkra mindinkább nehezedő gondjaink megkönnyítésére szükségünk van, ezt érzi minden lelkész, érezte bizonyára az a püspök is, a ki Farkas Géza testvérünk csillag alatti megjegyzésében 4000 frt évi jövedelmet élvezett, mint lelkész, mert a fizetés nagyságával arányos kiadásai is voltak) csak az a kérdés, hogy lehetne ezeken a gondjainkon legalább némileg segíteni?

Igen szívesen elismerem, méltányosnak is tartom, hogy a lelkészek helyzetén javítani első sorban maga a közegyház volna hivatva, akár a híványok korszerű rendezése, akár az ötödéves szolgálati korpótlék életbeléptetése által. Miután azonban ez a rendezés természetszerűleg ismét csak a hivek újabb és igen nagymérvű megterhelésével volna keresztülvihető, legjobb lesz ezt a dolgot arra az időre hagynunk, a mikor a kormány nálunk is, mint Poroszországban, egy oly javaslatot terjeszt a zsinat elé, mely szerint az evangélikus lelkészek fizetésének rendezésére és korpótlékára 1.100.000 forintot folyósít az állampénztárból. Akkor azután beszélhetünk arról, hogy hogyan lehet a híványokat és az ötödéves korpótléket rendezni s hogy lesz ez által a lelkészeknek segítve; addig — miután a dolog a magunk erejéből úgy is kivihetetlen, tartssuk ezt az eszmét

egy olyan szép óhajtnak, a melynek megvalósítása minden lelkészre nézve kívánatos s a mely Isten segédelmével valamikor talán meg is valósulhat.

Részemről ennél a jogos kívánságnál sokkal hamarabb megvalósíthatónak tartom azt az eszmét, melyet K. A. vetett fel s habár azt részleteiben én sem írom alá, mégis, mint olyan eszmét, a mely arra szólít fel bennünket lelkészeket, hogy igyekezzünk magunkon segíteni s gondjainkat megkönnyíteni addig is, a míg az egyházegyetem alaposan javíthat mostani nyomasztó helyzetünkön: mint olyan eszmét, mondom, általánosságban a legnagyobb örömmel üdvözlöm.

Maga az eszme az evang. lelkészek egyik legnagyobb gondját: gyermekeinek nevelését, fiainak taníttatását akarja megkönnyíteni. Tudom, sok családos lelkésztársam sóhajtott fel megkönnyebbülten, mikor ezt az eszmét felvetni hallotta, abban a reményben, hogy hátha lesz belőle valami, hátha rajta is könnyít valamit. Mert csak könnyíteni szeretnék én is az által a lelkész gondjain és nem felmenteni őt a gyermeknevelés gondjaitól, mert én ezt a gondot Farkas Géza lelkésztársammal egyetértve, mint más szülőnél, úgy a lelkésznél is erkölcsi kötelességnek tartom. Mutassa meg hivei előtt ő is, hogy ő is áldoz gyermekeinek jóvoltáért, hogy a mint ők nélkülöznek gyermekeikért, úgy ő is tud értők nélkülözni sokat, — de ne legyen kénytelen nélkülözni mindent.

S ha e tekintetben egymásnak segédkezet nyújtunk, ha igyekszünk megfelelni az irás szavának: „Egymásnak terhét hordozzátok,” a mi összehordott filléreinkkel: azt én sehogy se tarthatom beteges középkori idealismusnak, hanem oly szükségszerűségnek, a melynek alapját egyszer csak meg kell vetni, hogy valami lehessen belőle.

Igaz, hogy a mostani idősebb lelkészek általában nem élveznék a hozott áldozatnak édes gyümölcsét, igaz az is, hogy a fiatalabbak közül is mentül kevesebben, mert igazi jótékony eredménye ennek a dolognak csak évtizedek múlva lenne, de azt hiszem, hogy nem bűn, sőt még nem is hiba, ha bennünk lelkészekben van annyi idealismus, hogy ne csak magunkra nézzünk, hanem a jövő számára is építsünk, hiszen ezen az idealismuson alapszik minden egyházmegyei és kerületi segélyegylet, sőt az egyetemes nyugdíjintézet is, a melyeknek gyümölcsét mi utódok élvezzük s a melyekből bizony soha se lett volna semmi, ha elődeink ezeknek alapításánál csak azt tartották volna szem előtt, hogy ők ezeknek áldásaiból úgy is édeskeveset élveznek. S ha ők tudtak áldozni mi értünk, bizony mi is áldozhatunk magunkért és utódainkért. Tudom én azt nagyon jól, hogy soknak lelkésztársaim közül nehezére esnék csekély jövedelméből áldozni erre a célra, mondjuk évenként 5 frtot, — tessék meghinni, hogy magamnak nem kevésbé, — de azt hiszem, hogy zúgolódás nélkül hoznók meg azt az áldozatot mindannyian.

Csak hogy részemről ezt az áldozatot szívesebben hoznám, ha nem egy internátus, hanem egy, a lelkészfiak támogatására szánt ösztöndíj-alap számára fordítottatnék s ez tűzné ki céljául megkönnyíteni a lelkészfiak nevelését, mint a hogy — hogy egy tényleg ilyen irányban működő dologra mutassak — teszi a tanítók fiainál az Eötvös alap.

Kovács Andor barátomnak „Otthon“ eszméjét sem lehetetlennek, sem szükségtelennek nem tartom: a magam részéről azonban még sem tudnám úgy szívből pártolni, mint a hogy ő azt az eszmét felkarolta, nem tudnám pedig azért, mert:

1. Én az internatusi nevelésnek nem vagyok barátja. Tudom, hogy ezt sokan elfogultságnak minősítik. Felfogás dolga, de én azért mégse vagyok barátja.

2. Mert igen sok pénz kellene hozzá, hogy azt olyan helyen létesítsük, a hol a lelkészfiak minden tanulmányaikat elvégezhetnék s így csakugyan csak a nagyon messze jövő valósíthatná meg szándékunkat.

3. Mert csak egy ilyen „Otthont“ létesíthetnénk s habár gondolom, hogy minden lelkésznek

jóravaló fia jogosan igényelhetné az abba való felvételt, sokan mégis önként zárnák ki magokat belőle a lakhely távolsága s más körülmények miatt s ez nem volna egészen méltányos dolog s talán zúgolódásra is adna alkalmat.

4. Mert csakugyan én se szeretném, Farkas Géza testvérem szavaihoz csatlakozva, ha a papfiak egyik-másik iskolában külön kasztot képeznének, a mely magas fallal volna elzárva — a többiek társaságától.

Az „Otthon“ helyett tehát egy, az Eötvös-alaphoz hasonló ösztöndíj alap létesítését ajánlanám, a mely ugyanazt a nemes célt szolgálná s a melynek, hogy áldásos működését megkezdhesse, kevesebb időre volna szüksége, mert K. A. számítását véve alapul, a 10 év alatt összegyűlt 35,000 frt kamataiból már 10 év múlva is sok szegényebb sorsú lelkésztársunk gondjain enyhítne, késsőbb kivételnélkül valamennyien.

Különben hiszem, hogy az egyetemes lelkészi értekezlet ezt a dolgot alaposan meg fogja vitatni, mert az eszme, a mely most napirenden van, ha idealistikus is, de szükséges, életrevaló és egy kis jóakarattal mellette meg is valósítható.

OKALYI ADOLF
békés-bánfalvi ev. lelkész.

Hajdan és most.

1682 ik évi jan. 25 én Késmárkon meghívó levél állíttatott ki Fischer Mihály elsőrangú lelkész számára, ki azelőtt Malduron lelkészkedett. A választást véghezvitte Késmárk városa, miért is a híványt aláírták a bíró, a tanács, a városi kapitány az egész város nevében és Tököly Imre. A meghívott köteleztetett az Augustana invariata és a Smalkaldi cikkek megtartására. Fizetésként járt neki 1. hetenkint a városi pénztárból 4 frt; 2. 4 pozsonyi mérő búza, 25 pozsonyi mérő rozs, 32 pozsonyi mérő árpa és 15 pozsonyi mérő zab; 3. Karácsony, húsvét és pünkösöd nagy ünnepein, szokásos offertorium csakis neki jár; 4. A szent vacsora és a temetések alkalmából begyűlt offertorium $\frac{2}{3}$ része a főlelkészt és az $\frac{1}{3}$ része a másodlelkészt illeti; 5. A keresztelesek és a felavatásognál szokásos

jövedelemnél tetszés szerint fognak egyezkedni az első — pastor primarius — és a másodlelkész; 6. A lelkészi állomással járó szántóföldeket a lelkész maga élvezi; 7. A lakást a parochiális épületben elkülönített szobákkal, kamarákkal és pincékkel, a két lelkész közösen használja.)*

Érdekes megtudni, milyenek voltak a szolgálatok, — Kirchen labores — melyekre ezen járandóságokkal köteleztetett, a pastor primarius. 1. Neki kell vasárnapon az isteni tiszteletet végezni, délelőtt és délután a gyónásokkal együtt. A másodlelkész azonban a hét alatt reggel minden nap a könyörgéseket elvégzi csütörtökön kívül, mely napon prédikáció tartandó a másodlelkész által. 2. A sátoros ünnepeken, mint karácsony, húsvét, pünkösd és szentháromság vasárnapján az első lelkész végzi a szolgálatot az oltár előtt, valamint akkor is, ha a tanácsnokok az úr asztalához járulnak. Más vasárnapokon át a másodlelkész végzi a szolgálatot, az oltár előtt és csak az úrvacsora kiosztásánál kisegíti a pastort primarius. 3. A halotti szent beszédek a szószékről az első lelkészt illetik, a többi halotti beszédek azonban azt, a ki azokra felszólíttatik; Mindazonáltal minden temetés a pastor primariusnál bejelentendő, a ki a halotti és esketési beszédeket tekintve, a polgárság kívánságát fogja tekintetbe venni. 4. Ámbár a pastor úr minden oltalomra számíthat, még a híványt aláírják Gint János tanácsnok, Hazover Kristophi Grim György és Topperczer Tóbiás város kapitány.

* * *

Hajdan és most! Ha ezen 1682-ben kiállí-

*) Ha ezt a fizetést részletezzük és az akkori viszonyok szerint fogjuk fel, következő tételeket kapjuk:

1. Kézpénzfizetés 4 fl. hetenkint	208 fl. — denár
2. 4 pozsonyi mérő búza á 2 fl 24 denár	8 „ 96 „
3. Huszonöt pozsonyi mérő rozs á 2 fl.	60 „ — „
4. Harminczkét pozs. mérő árpa á 1 fl 80 denár.	57 „ 60 „
5. Tizenöt pozsonyi mérő zab á 1 fl.	15 „ — „
6. A 3 nagy offertórium 4—5000 lélek mellett, legalább	30 „ — „
7. A szent vacsora és temetkezési offertórium	50 „ — „
8. Keresztelési és felavatási jövedelmek	80 „ — „
9. A parochiával összekötött szántóföldek és gazdasági viszonyok haszna	100 „ — „

599 fl 56 denár.

Ez a pénzösszeg az akkori értékekhez alkalmazva, ma legalább 5000 frttal ugyanazonos volna, ha tekintetbe vesszük, hogy egy ház 200—200, 1 ló 7, 1 tehén 7, 1 sertés 2 frtba, 1 font marhahús 2—3 és egy itcze sör $\frac{1}{3}$ —1 denárba került. Ugy, hogy nem sokat mondunk, hogy a mai drágasági viszonyok szerint a késmárki pastor primarius lakáson kívül 5000 frtyi fizetéssel rendelkezett.

tott híványból visszatükröző egyházi állapotokat összehasonlítjuk a mai 1898-ban észlelt viszonyokkal a vallás és az egyház terén, akkor nem valami emelő, sőt inkább lesújtó és elszomorító benyomásokat nyerünk. Sok tekintetben azóta nem haladtunk, hanem visszafejlődtünk.

Maldur tekintélyes önálló anyaegyház volt, midőn Fischer Mihály onnan pastor primariusnak meghivatik Késmárkra, most az egyház már csak mint fiókegyház tartozik Topporcához, önálló ev. iskolával nem rendelkezik, csak községi népiskolai tanintézetet mutatván ki. Maldur sorsát sok más egyház is osztotta, kivált itt a Szepességen és megy elébe fogyatkozásának gyorsabb lépéssel, most az egyház-politikai törvények idejében. Más egyházra is bekövetkezik az időpont, melyben elmondhatja: leesett fejmenek a koronája!

A mint a híványból kivesszük, Késmárk városa volt akkor az ev. egyház kegyura, ő választotta és fizette a lelkészt, ő iratta alá híványát közegei által. Az ev. községnek akkor nem volt gondja és kiadása lelkészei fenntartására. De most megváltozott a viszony. Ámbár a város lakóinak legvagyonosabb része most is evangélikus, a város, mint ilyen, már a katolikus egyház kegyura és annak terheit viseli, holott az ev. egyház szükségleteit a maga erejéből fedezi, kivéve egyes adományokat, melyek neki is a méltányosság szempontjából megszavaztatnak.

A hívány idejében alig volt más hitű a városban és az ev. egyház hiveinek száma 5000 körül járt, holott most azok száma 1641-et tesz a Sematismus kimutatása szerint. Olyan arányban fogy a számunk a többi szepesi városokban is és fog még rohamosabban fogyni a törvényesített térítvények árájában.

Tökölyi Imre aláírta a híványt, ki 20000 emberével sikerrel harczolt a protestánsokat letipró I. Lipót ellen és ki őt kényszeríté a soproni országgyűlés megtartására és a 22 artikulás egyház engedélyezésére. Mily fényt és erőt kölcsönzött ez az egy név a híválynak! De Tökölyi Imrén kívül mily nagy volt azon prot. világi urak száma, kik tudományukat, vagyonukat, fáradozásait, küzdelmeiket, sőt életüket is az egyház rendelkezésére bocsátották, ha annak szabadsága vagy léte veszélyben forgott. Az ilyen prot. oszlopférfiak száma annyira megfogyott, hogy néha az elhagyottság érzelme méltán erőt

kap rajtunk. Aggódva kérdezzük, hol vannak p. o. csak itt a Tátra bércei alatt a Szatmáry, Al-hortis, Spóner, Kis, Székely, Okolicsányi, Berzeviczy, Hollo, Badányi, Horváth, Budaházy, Görgey stb. prot. családok ivadékai, kik még ma is útmutatói volnának az egyháznak, ha súlyos idők érik?!

Szintén örül az embernek a szive, ha a meghívó levél átolvasása közben arról győződhetünk meg, hogy a kegyesség, a vallásos bensőség, az egyház iránti vonzalom és tisztelet igen magas és kifejtett fokon állott. Vasárnapon délelőtt és délután sz. beszédben hirdettetett az isten ígéje, hétköznapokon könyörgések tartattak, esütörtökön még külön prédikációnak helye volt. Minden vasárnapon kiosztatott a sz. vacsora. Nem volt temetés egyházi szónoklat nélkül. A hivek tömegesen keresték fel az alkalmat az isten ígéjének hallgatására. Jó példával járván elő az előkelők és a tanácsbeliek a sz. vacsorát is élvezvén a pásztor primárius közreműködése mellett. A díszes, művésziesen előállított és most üresen álló külön birópadok — Richterbanke — néma tanúi ezen szép vallásos időknek.

A mai idők és viszonyok értéke szerint Fischer Mihály késmárki főlelkésznek évenként legalább 5000 frtnyi fizetése volt. Olyan arányban a többi városokban is díjaztattak a lelkészek. Milyen hatalmas eszköz volt az olyan összeg a család tisztességes ellátására, a jótékonyág gyakorlására, a papi állás és egyháza tekintélyének és befolyásának fejlesztésére, az isten országának megalapítására kisebb helyen is. Ma az alig iskolázott napi írók módjára 600—800 frttal akarják a pap fizetését rendezni, ki érettségi vizsgára köteleztetik, négy évig a theologiai tanfolyamot végzi és még azonkívül 1—2 évig a külföldi egyetemet is látogatja. Valóban nem igen kecsegtető a papi állás jövője, annál kevésbbé, mert az anyakönyvi kivonatokkal járó jövedelmek és a stólailletékek napról-napra mindinkább fogynak.

Historia est testis temporum! Ezen kis összehasonlítás a hajdan és most között, a mellett tanúskodik, hogy 200 év óta sokat veszítettünk és némely tekintetben visszafejlődtünk. Csak folytonos éberség, el nem lankadó munka, határozott fellépés, vallás és egyház iránti szeretet és áldozatkészség által menthetjük meg egyházunk hajóját az elmerüléstől.

WEBER SAMU.

Carlyle Tamás.

Felolvasás, tartotta a pozsonyi ág. h. ev. Theologiai Akadémiai „Prot. Esték” V. ciklusában (1899. márczius 11.)

Jónás János.

(Folytatás.)

Carlyle saját szavaival szólottam ama kétségbeejtő meghasonlásról, mely férfikorának elejét komor sötétségbe borította. Mi volt az oka e meghasonlásnak? Ezt a kérdést kell legelső sorban vizsgálnunk, ha eredménnyel akarunk bepillantani Carlyle lelki világába.

Carlyle a puritán szülei házban abban a komoly és őszinte vallásosságban nőtt fel, melynek az isten a lét középpontja és hordozója, a benne való hit az emberi élet alapja, az emberi törekvés célja, az emberi kötelességteljesítés alphája és omoegája. Dédapja vértanú-halált halt e hitért és annak vallásáért. Egész környezete cselekvésének ez volt a bűnbeesés nélkül félre nem billenthető tengelye. És midőn a fiatal Carlyle az edinburghi egyetemre került, hol annál többet tanult, minél többet koplalt és sanyargott; midőn szorosabb érintkezésbe lépett oly társakkal, kik, mint ő, szintén útnak indultak az igazságot keresendő; midőn mohó szorgalommal már ifjan felkapaszkodott kora tudásának legmagasabb fokaira: e tudásból nem lelke meggyökerezett meggyőződéseinek mélyítését és tisztulását, hanem csak a kételkedést lehetett merítenie. De mit mondok kételkedést? A kételkedésnek a XVIII. század volt a korszaka. A XIX. század már csak romokon épített, melyekbe a francia felvilágosodás a keresztyén világfelfogást döntötte vala; épített pedig vagy racionalistikus rendszereket, melyek az emberi véges ész hideg okoskodásával akarták érthetővé tenni az emberi véges észnek érthetetlen; vagy pedig, és még inkább, a gyermekmese országába száműzvé az emberi lélek legszentebb sejtelmeit, épített materialistikus rendszereket, melyek csak az emberi mértékkel mérhető, az emberi kézzel fogható ismerték el igaznak, valónak, a mindig korlátolt és relativ tudást tették a korlátlan és abszolút hit helyébe.

Ezt látta, érezte, de látott és érzett még egyebet is. Látott egyházat, mely a hitélet elvesztett belső tartalma helyett annak külső formáiba szenteskedve kapaszkodott, s az emberi szivekre nyert befolyását nem a szegények és elnyomottak istápolására, hanem a hatalmasok

önös érdekeinek támogatására használta fel. Látott királyokat, kik nem uralkodtak, kormányokat, melyek nem kormányoztak, hanem administraltak, végtelen mennyiségét fogyasztván a papiroznak s a tentának. Látta felépülni a százados alapokon nyugvó társadalom romjain az új társadalmat, mely a demokratia azon fictiv elvére támaszkodik, hogy ember egyenlő ember, hogy a társadalom legfontosabb ügyeinek eldöntésénél egy Jézus szavazata csak annyit nyom a latban, mint a legutolsó iszákos kefekötőé, ki a maga adóját lefizette, látott különösen közgazdaságot, mely magát az uralomnak minden beavatkozásától emancipálván, a vállalkozás szabadságának ürügye alatt privilegiumot adott egy maroknyi gazdagnak a milliónyi szegény kizsákmányolására.

Mert a most már alkonyodó XIX. század első felében, egészen a negyvenes évekig, Angolország, az anyagi virágzás daczára, csakugyan sötét képet nyújtott a dolgok mélyét komolyabban szemlélőnek. Mig a XVIII. században a deismus legalább az istenben való abstract hitet törekedett megmenteni a vallásos élet romjaiból, a XIX. században bámulatos virágzásnak indult természettudomány a legridegebb anyagelvűséget juttatta érvénycséségre az emberek gondolkodásában a lét legvégső kérdéseiről. Ennek megfelelően az erkölestan megfosztotta értéküktől az emberi kedély eszményeit s az önösséget mondta az emberi cselekvés egyetlen igaz és egyedül jogos rugójának. A parlamentben, mely a törvényhozásnak s a közélet irányításának minden jogát magához ragadta, nem a nemzet színe-java, hanem azok döntötték el a kérdéseket, kik vagy vesztegetés és mindenféle fondorkodás útján, vagy nagyszájú agitatio révén jutottak mandátumhoz, vagy a legjobb esetben is nem a nemzet közérdekét, hanem kiváltkép saját zsebük érdekeit képviselték. Hiszen a híres, vagyis inkább hirhedt gabonavámok, melyeket a parlament évtizedeken át fentartott, a nagy földbirtokosok érdekében annyira megdrágították a nép kenyerét, hogy az éhhalál megszokott vendég lett a gazdag Albion utczáin. A „szomorú tudomány,“ a hogy Carlyle a közgazdaságtant nevezte, átvette a francia physiokraták jelszavát, mely szerint az államnak a közgazdaságra nézve csak egy feladata van: „Laisser faire, laisser aller,“ szabad folyást engedni az emberek féktelen versengésének, ebből folyólag beavatkozás nélkül túrni, hogy a gyári munkások ezreit embertelen vállalkozók a munka-

idő túlságos kinyújtása által, a bér megrövidítése által és más úton a csontig sanyargassák; hogy a munkabér lehető leszállítása kedvéért nőket és gyermekeket alkalmazzanak erejüket meghaladó, testi egészségüket és szellemi képességüket megrentő munkára. A be nem avatkozás elvével csak azt az egyet tartották megegyeztethetőnek, hogy az állam a maga katonai és rendőri hatalmával strázsát álljon a vagyonosok telt pénzes zsákja mellett és tüzzel-vassal üldözze a munkások törekvését helyzetök javítására, sőt még az önségély érdekében való egyesülésre is. A „Chartismus“ név alatt ismeretes forradalmi mozgalom s az éhínségben szenvedő irek elfojtott lázongása ebben az időben nemesak a sötétben látó Carlyleban, hanem a kor más jeleseiben is azt a meggyőződést keltették, hogy az így szervezett társadalomnak pusztulnia és vesznie kell.

De mig mások vagy fatalistikus megnyugvással várták ezt a pusztulást, vagy törvény-pagraphusokkal vélték az aggasztó repedéseket összetákolhatni, Carlyle lelke háborogva kereste a kiutat ebből a chaosból.

Az a párisi Rue de l'Enferben való jelenet, melyről Carlyle élettörténetében tettem említést, és mely az ő megvilágosodásával végződött, egy vagy más formában csakugyan megtörtént, és ha talán nem is éppen Párisban játszódott le, anynyi bizonyos, hogy a francia forradalom történetének tanulmányozása nagy mértékben járult hozzá Carlyle megvilágosodásához.

Carlyle lelkében a háborgó kétkedést villámszerűen váltotta fel a mély és bensőséges meggyőződés, mely ezentúl nem is melegeivel, hanem tüzével heviti át minden nyilatkozatát. Carlyle világnézetének alapja és sarkköve ezentúl az istenben való hit, oly meggyőződés, melynek bizonyítékát nem a tudományos okoskodás logikai tételeiben és következtetéseiben, hanem a kedély ihlettségében keresi és találja meg. A tudomány, akár a természetről, akár az ember belső világáról szóló tudomány, elmehe az emberi véges észszel s az emberi véges eszközökkel a lét bizonyos véges határáig; e határokat a haladó búvárkodás messzebbre tolhatja, mint a hol korábbi századokban állottak. De a kedély bizonyítást meg nem engedő, de nem is igénylő axioma gyanánt állítja elénk azt az igazságot, az igazságok igazságát, hogy a lét nem ott végződik, a hol a tudásunk; hogy tudásunk mindig

relativ, korlátolt, a lét absolut, végtelen. E határon túl a hit világa kezdődik, a hité, mely más-más alakot ölthet a különböző korokban, a különböző népeknél, de lényegében ugyanazon tartalommal bír minden időben és mindenütt, a hol az ember igaz benső áhitattal kereste és keresi a véges világtól független örök igazságot.

Carlylenak istenben való hite nem azonos a XVIII. századbéli deismussal. Ennek az isten egy bölcseseti abstractió útján nyert rideg fogalom; Carlyle istene magában hordja a világot és mint ható tényező megalkotta és folytonosan megalkotja a világnak cél és szándék szerinti erkölcsi rendjét. Ennek az erkölcsi világrendnek egyik eleme itt e földön az emberi társadalom, mely nem az önösség hideg számításán, nem is — mint Rousseau állította — az emberek mesterséges szerződésén, hanem a lelkesedő odaadáson, a hűség s az erősebbnek, az uralomra hivatottabbnak uralmán épül fel. A míg a vad népek az ő véres háborúikban megölik az ellenséget, addig szervezett társadalom nem keletkezik. Ennek első csiráival és későbbi kifejlődésével csak ott találkozunk, a hol az erőben hatalmasabb, romlatlan erkölcsben gazdagabb nép nem öli meg, hanem meghódítja ellenfelét, rabszolgájává vagy jobbgyává teszi. Carlyle tagadja az embereknek oly sokat hangoztatott, de valójában fictiv egyenlőségét. A testileg és lelkileg gyengébbnek épp úgy isteni rendeltetése, erkölcsi kötelessége az engedelmesség, erénye az urához való hűség, boldogulásának egyetlen eszköze, hogy rajta a jobbak uralkodjanak, őt, ha kell, kényszerítő eszközökkel is, az emberi élet magasabb fokai felé kalauzolják, mint a hogy rendeltetése és semmikép sem könnyű kötelessége, isteni rendeltetése az erősebbeknek és jobbaknak a gyengébbek fölötti uralkodás, az az uralkodás, melynek célja nem a gyengébbeknek kizsákmányolása az uralkodók önös érdekében, hanem az ő anyagi és erkölcsi istápolásuk.

A hitnek megvan Carlyle szerint a maga belső világa és külső megjelenési formája. A belső hitélet azon erkölcsi, céljukat az ember énjén kívül kereső altruistikus meggyőződések összegéből áll, melyek bizonyos korban és bizonyos helyen az emberek lelki életét, mint ható tényezők betöltik. Ez a belső hitélet, a kor s a nép műveltségének foka

és iránya szerint, megteremti a maga külső jeleit: a symbolumokat, s az uralom viszonyait szabályozó törvényeket. A belső hitélet egyik irányának, a hűségnek s az odaadásnak külső jele, symboluma például az a magában véve értéktelen rongyos zászló, egy darab szövet, melyet a piacon néhány fillérrel vehetsz meg, és melyért annyi száz katoná, ha kell, mégis vérért ontja. Épp úgy symboluma a király koronája, a pap palástja, melynek nem az arany s a drágakő, nem a gazdag paszománt adja meg jelentőségét, hanem az, hogy symboluma, jelképe a belső hitélet azon meggyőződésének, mely szerint a király s a pap, nem az ő önös érdekében, hanem az összességnek érdekében az uralkodás és a tanítás szent kötelességére hivatott is, jogosult is.

(Vége köv.)

BELFÖLD.

Hazafias tanítók jutalma. A nemzetiségi vidékeken működő és a magyar szó tanítása, a hazafias érzés és gondolkodás ébrentartása, ápolása és fejlesztése körül kiváló buzgóságot kifejtett tanítók közül a kultuszminiszter ezúttal százát tüntetett ki és jutalmazott meg egyenkint ötven forinttal. Ágostai evangélikus tanítók: Bukovinszky István tót-komlói, Lautner Adolf gyomai, Prall Mihály nagy-demeteri, Lipták Endre kokovai, Klein Mihály felső-terenyi, Lemp Mihály ugrai, Szklenár Pál vörösvágási, Gejen Adolf ecsényi és Knall János vurdódi. — E szerint 48 állami, 10 községi, 17 római katolikus, 5 görög katolikus, 5 görög keleti, 1 református, 9 ágostai evangélikus, 2 zsidó, 2 társulati és 1 magán elemi iskolai tanító részesült jutalomban.

A főrendiházban Szabó Jenő felszólalt a róm. kath. és gör. kath. lelkészek congruája ügyében. Szerinte a „kath. lelkészek congruájának rendezése a nemkatolikusok congruájának rendezése után már el nem odázható,“ „a felvett összeg sokkal hátrányosabb a kath. lelkészek congruaszerű szükségletével, mint az a katolikus lelkészek javadalmazására felvett összeg azoknak congrua szükségletével: kéri, hogy a kath. lelkészeknek is egyenlő mértékkel mérjen a miniszter.“ — Helyes! Csakhogy a kath. egyház számára az állam már 1000 éve megadta a módot nagy adományával a lelkészek tisztességes díjazására: miért nem fordítják arra a püspök urak? A protestáns egyházaknak még nem adott semmit, —

miért nem mér itt is egyenlő mértékkel? A családalan kath. lelkésznek miért ad éppen annyit, mint a családos protestáns lelkésznek? Legyen igazság és egyenlőség, — de minden tekintetben ám!

Tanítók gyűlése. A magyarországi tanítók országos bizottsága, melyben képviselve van az országnak majdnem összes tanítósága, a tanítók háza ügyében a következőket javasolta:

1. Mondja ki a közgyűlés, hogy a népnevelési munkásoknak a fővárosban tanuló gyermekei számára egy 150 fiú befogadására alkalmas táptintézet létesíttessék. 2. Intézzék a közgyűlés felhívást az összes tanítótestületekhez s ajánlja figyelmükbe az ügyet. 3. Csatlakozzék az országos bizottság az Eötvös-alap országos egyesülethez és pártolja ennek a tevékenység iránt beadott kérését. 4. Határozza el a közgyűlés, hogy húszkoronás részvényjegyeket bocsát ki, s sorsjáték rendezését kérelmezze. 5. Határozza el a közgyűlés, hogy a kormánynál és képviselőháznál kérni fogja egy törlesztéses kölcsön engedélyezését.

Ember János tanfelügyelő a tanítói nyugdíjtörvény revíziójáról értekezett. Az 1897-iki miniszeri jelentésekből összeállított számcsoportok alapján ismertette az intézményt, fejlődését és jelenlegi állapotát. E szerint az ország 28,840 működő néptanítója közül 20,168, tehát 70 százalék volt tagja az intézetnek. Az alap tiszta vagyona volt 12.779,973 forint. A jövedelem 1.602,592 forintot tett ki, melynek nagy részét az alap kamatjövödelme s a községek és tanítók évenkénti díjai képezték. Az összes kiadás 997,610 forint volt, melyből nyugdíjakra, segítségekre 945,000 forintot fordítottak. Rohamosan emelkedik a nyugdíjak összege 1892. óta, mely időtől kezdve a revideált nyugdíjtörvény hatása érezhető. 1893-ig a nyugdíjak és segítségek a kamatjövödelmet sem emésztették föl, 1893-ban azonban már maga a kamatjövödelem nem elégséges, fokozatosan hozzá kell nyúlni a többi bevételekhez is, 1897-ben a kamatjövödelem már csak 0.59 századrészét képezi a nyugdíj- és segélyösszegeknek, a többi a rendes bevételekből fedeztetik. A bevételek azonban olyan nagy arányúak, hogy a kiadások emelkedése dacára is 605,000 forinttal emelkedik az alap. Azután foglalkozik a dolog jövőbeli alakulásával, s ama nézetének ad kifejezést, hogy ha a tanítóság fokozódó igényeit ki akarjuk elégíteni, minden tényezőnek többet kell a célra áldozni. Emelendő az állam hozzájárulása, a községek iskolafenntartói díja, s emelendők a tanítók évi járuléka is. Ha minden tényező megteszi a köteletségét, akkor a tanítóságnak már többször kifejezett kívánalmait teljesíthetők lesznek. E kívánalmak: 1. A szolgálati idő leszállítása 35 évre. 2. Az egész javadalom beszámítása. 3. Öt szolgálati év után a családnak végellátásban részesítése. 4. Szolgálati időnek a

tényleges szolgálat kezdetétől való beszámítása. Javasolja az előadó, hogy az országos bizottság eme legfőbb kívánalmakat tartsa fenn a jövőre is és elvileg járuljon hozzá a magasabb járulék fizetéséhez is.

Hosszabb vita után a javaslatot elfogadták.

A Iajos-komáromi ág. h. ev. k. egyház-község évkönyve az 1898-ik évről, szerkeszti Kasper József ev. lelkész. Ára 50 fillér. Talán túlságos is az a részletezés, a mit az évkönyv felsorol: az újszülöttek, confirmáltak, meghaltak, eskettek teljes névsora, koruk és szülők nevével, lelkész, főispán előtt tisztelgő küldöttségi tagok teljes névsora, a lelkészlakon levő kút története, mikor mennyiért tisztították stb. Ezek a füzetet tetemesen drágítják is mégsem a vallás erkölcsi élet rajzához szolgáltatnak vonásokat. Egyháznál pedig az egyházi élet tükre a fő! Bevétel 4248 frt (persely jövedelem 151 frt!) Vannak alapítványai: 1) Belák János és családja 608 frt, 2) tanítói-alap 121 frt, 3) templomdiszítási-alap 2176 frt, 4) templom nagyobbitási alap 431 frt, 5) iskolai-alap 385 frt, 6) Luther emlék 88 frt, 7) árva alap 281 frt, 8) Schrieker Szarvasi lelkészi gyám alap 265 frt, 9) oltárkép alap 64 frt, 10) orgona-alap 362 frt, 11) Reisinger Márton és családja szegény-alapítványa 30 frt, 12) templomtető építési alap 2569 frt. Van szervezett férfidalköre 45 működő és 56 pártoló taggal; a nagy ünnepeknél és temetésen szerepel a dalkör. Az évkönyv közli az alapszabályait is. A gyámintézet is szervezkedett és működik. Élénk, tevékeny, előrelátó működésről tanúskodik az évkönyv!

Az ev. ref. egyháznál nagy a tanítóhiány. Üres tanítói állomás volt 1897-ben 295. 1868. óta megszűnt ev. ref. tanítói állomás a dunamelléki kerületben 15, a dunántúliban 13, az erdélyiben 269, a tiszáninneniben 18, a tiszántúliban 98, összesen 413. Községi iskola helyettesíti a megszűnt ev. ref. iskolát 112 helyen, állami alakult a megszűnt ev. ref. iskola helyett a dunamelléki kerületben, a dunántúliban 2, az erdélyiben 206, a tiszáninneniben 8, a tiszántúliban 10, összesen 226. Tanítói állomást kellene szervezni az országos törvény értelmében 379 et.

Új-Klenócson megválasztották f. hó 16-án lelkésznek Augusztinovics Győző szarvasi káplánt; Mernyiken Lőrincz János komlói lelkészt.

A dunáninneni ág. hitv. evang. egyházkerület nagytiszteletű lelkészi hivatalainak Údvöt az Úrban! Egyházkerületünk gyülekezetei a pogány misszióra szépen áldoznak. Mult évben 204 frt 85 krt küldtünk Lipcsébe. Illő dolog, hogy nálunk is szerveztessék e szent munka. Gyámintézetünk is oda nyilatkozott, hogy kész e téren közreműködni. Teljesítsük tehát az

Úrnak parancsát és a míg képesek leendünk itthon külmisziói együletet alkotni, emlékezzünk imákban és szeretetadományokban a pogányok közt Krisztus Urunk szent evangéliumát terjesztő testvéreinkről. Felkérem a tisztelt lelkész urat, mondjanak pünkösdi másodnapján imát Isten országának terjesztéseért, a szent beszédben pedig hívják fel a hiveket, hogy e célra adakozzanak az Úr nevében, mire nézve a legtanácsosabb, ha e szent célra a gyülekezet határozatából valamely szent napon offertórium tartatik. Ennek eredménye hivatalomhoz f. é. augusztus hó 1-ig beküldendő. Az Úr legyen veletek! B.-Gyarmat, 1899. évi április 21. Testvéretek az Urban. Dr. Baltik Frigyes püspök.

Gyurátz Ferencz, a dunántúli evang. egyházkerület fíradhatlan püspöke a somogyi egyházmegyében f. évi május hó 25 étől június 8-ig egyházlátogatást fog tartani. Meg fogja látogatni Vése, J.-Berény, P. Szt.-Király, Gyékényes, Ns.-Patró, Surd, Légrád, Szepetnek, Nagy-Kanizsa, Szend, Antunovác és Krasztovác anyagyülekezeteket és közben-közben mintegy 9 leánygyülekezetet. — A somogyi esperességben 52 év óta nem volt püspöki látogatás. Elképzelhető hát, hogy mily lelkesedéssel várják a mai hivek a kerület szeretett főpásztorát. Annak idején részletes tudósítást fogunk ezen látogatásról közölni.

A f.-zempléni ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezletén mondhatni főtárgya volt a Sárkány esperes úr által felvetett eme kérdés megvitatása: „Mit tehet az ev. ref. lelkészi kar a egyes házasságokból származott veszteségeink elhárítására?”

A vitában résztvettek nagy száma után ítélve is, — de meg a szivekben élő érzelmek szerint is, ennél aktuálisabb kérdést felvetni nem lehetett. Mindenki érezte, hogy egyházunk sorsa e nagyszabású kérdéssel szorosan össze van kötve, s egyházunk e téren áll vagy esik. És örömmel jelentem, mint az egyházi közgondolkodás örvedetes fordulatának jelét, hogy e baj elhárítását egyházmegyénk papsága is csak az erkölesi és szellemi regenerációtól várja. Szinte szokatlan egyakarattal nyilvánította ki lelkészi karunk, hogy talpra kell állanunk minden ponton, minden téren, oly módon és azon eszközök igénybevételével, a mint ezt egyházi lapjaink is sürgették.

A körülmények és a bölcse tapintat megmutatja, hogy ezen belmissziói munkálatoknak, mely ága hol vétessék gyakorlatba. Egyik helyen nagyobb tér kínálkozik a felolvasásokra; ott tartásának ilyenek. Más helyen sikeresebben alkalmazható az evangéliumi iratok terjesztése; ott az ilyeneket kell terjeszteni. A megszabott lelkészi kötelesség intenzivebb betöltésével mindenütt sokra lehet menni; — azért igyekezzünk működésünket

fokozni. A fő az, hogy az evangélium erőiből többet vigyünk be az egyháztagok lelkébe, mert az evangélium Istennek hatalma minden hívőnek üdvösségére. Szégyen volna, ha az evangélium vizéből nem tudnánk meríteni s nem tudnánk azzal a szomszédhozó lelkeket megelégiteni.

Ez volt a lelkészértekezlet egyhangú nyilatkozata: a gondolkozó léleknek pedig önkénytelenül is meg kell hajolni már ennyi eredmény után is az isteni bölcse gondviselés előtt, a mely a keserűből is édeset hoz ki, Közlebből pedig kimondta lelkészértekezletünk, hogy minden lelkésznek a legszorosabb kötelességévé teszi: 1. A legpontosabban felügyelni a népiskolai vallásos oktatásra és nevelésre. 2. Erkölesi kötelességül szabja, hogy minden lelkész anyaegyháza ismétlő iskolájában a vallásoktatást s különösen a protestáns egyház történetét önmaga tanítsa. 3. A reformáció emlékkünnepe a legnagyobb buzgalommal és készüllettel megtartandó. — még ha köznapra esik is az. 4. A egyes házasságra lépőkkel szemben járjon el minden lelkész azzal az okos tapintattal, melyet ez a fontos ügy és alkalom méltán megkíván.

KÜLFÖLD.

XIII-ik Leó pápának Gibbons biborshoz intézett levele immár teljes szövegében ismeretes s tudvalevőleg az amerikai róm. kath. egyház u. n. „amerikanismusáról“ szöll. Diplomatiai mestermű az a szónak teljes értelmében véve. Az eset, mely a levél megírására alkalmul szolgált, a következő: A magas püspöki egyházból a romanismusra átért Hecher páter évekkal azelőtt pápai engedéllyel megalapította a paulinusok rendjét, mely ma a legnagyobb és legelterjedtebb róm. kath. rend Amerikában. E rend a protestáns módok és eszközök leggondosabb megfigyelésével mindenfelé gyülekezeteket alkot s az amerikai prot. misszió módjára az amerikai róm. kath. egyház erősítésére törekszik az egész vonalon. Mindenfelé nyilvános összejöveleteket tart s a sajtó útján hangulatot és propagandát csinál a róm. kath. egyháznak. Utánozza a protestánsok vallásos estélyeit és vasárnapi építő jellegű iskoláit és törekvéseit eddigelé a leggazdagabb siker koronázta. Maga Moódy evangelista is a maga evangelizációs mozgalmát a minap a paulinusok hasonczélú mozgalmával hasonlította össze. New-York és Broklyn templomai egy héten át naponként több ízben zsúfolásig megteltek az ájtatos hívőkkel, s külön az asszonyoknak, leányoknak és ifjaknak is tartattak istenitiszteletek, a melyeken a protestánsok módjára a szívhez és a lelkiismerethez szöllva a bűnről és a megváltásról folyt a beszéd. Száz meg száz hallgatót nyertek meg ezzel

a kath. gyülekezeteknek. Miután körülbelül 3 év óta főleg Franciaország részéről agítáltak ez amerikanizmus ellen, XIII. Leó pápa indítatva érezte magát arra, hogy Irreland püspök előleges személy informátiója alapján ez amerikanizmussal szemben állást foglaljon. Így született meg a pápa levele, a melyben többi között az amerikai kath. egyházzal elmondott elismerő szavai után tiltakozik a paulinusok alkalmazkodó módszere ellen és az ellen, hogy kiki a maga saját gondolatait szabadon kövesse, sőt még ki is nyomassa. Különösen azok ellen fordul, kik bizonyos megvetéssel fordultak el a régebbi rendektől s vakon követik az újabb rendek korszerű módszerét. Levele végén kiemeli, hogy nem rokonszenvezhet az amerikanizmussal: legfeljebb abban az értelemben, ha az az amerikai nép gazdagabb és tevékenyebb szellemi képességeire vonatkoznék. Általában a levél gondosan kerüli a világos és határozott beszédet. Páter Hecker nevét és követőit alig említi. Racionalistikus-demokratikus értelmezést ad az amerikanizmus szónak, mely sok mindenféleképpen használható. Pedig annak elítélése Amerikában a szabadabb szellemi mozgolódásnak elítélésével azonos, s tudjuk, hogy annak az olasz és spanyol obscuri viri-k interdictumára a német Schell professor is áldozatul esett. Mert hát Róma és szellemi szabadság kizárják egymást.

S Franciaországban mégis terjed az evangéliumi mozgalom. Febr. 1. óta megjelen Párisban Corneloup szerkesztésében Ján. 8, 31—32 jelisével egy új evangéliumi irányú havi folyóirat, a melyből a „Chronik der christl. Welt“ közlései nyomán kiemeljük a következőket: „Egykoron papok és laikusok megtértünk az evangéliumra s ma protestánsok vagyunk. A protestantizmus ránk nézve nem valami vallási czéger vagy egyszerű egyházi szervezet, hanem egy megdöntetlen hitelv, már t. i. elve az isten igéje s a Krisztusban vetett hit által vezetett és lelkesített szabadságnak és keresztyén lelkiismeretnek. Azt hisszük, hogy ez a valódi keresztyénség s hogy kötelességünk annak napfényre való hozatala. Jól tudjuk azt, mily sokan vannak a papok és laikusok között, a kiknek lelkei elfordultak azoktól a hittételektől és szertartásoktól, a melyekre őket ifjúságukban tanították és aggódó szívvel keresik azt a hitet, mely jobban elégíti ki lelkiismeretüket és értelmüket. S azt is tudjuk, hogy olyanok is sokan vannak, a kik a római egyház lelki jármától elfáradva az indifferentizmussal keresnek menedéket, mert járatlanok egy egyszerűbb és valódibb keresztyénségnek keresésében és megtalálásában. Azokhoz akarunk mi szólni azzal a hő kívánsággal, hogy közöljük velük vallásos tapasztalatainkat s testvéries érzülettel nyújtsuk nekik az általunk keresett és megtalált Messiást, a Jézus Krisztust. — Majd így folytatja: „Katholikusok

és protestánsok között bizonyos ősrégi előítéletek vannak, a melyeknek eloszlatása egyik legfőbb törekvésünk. Nem a gyűlöletnek vagy természetlen polemianak, hanem a szeretetnek és igazságnak művére vállalkoztunk. Olvasóink lelkiismeretére szeretnénk apellálni. A vitás kérdéseket csak annyiban fogjuk érinteni, hogy azok megvitatásából annál fényesebben tűnjön ki annak a tekintélye, ki magáról méltán mondotta, hogy ő az út, az igazság és az élet. Az elméleti katholicizmus s a római egyház hivatalos theológiája mellett nem fogjuk figyelmen kívül hagyni e theóriák népszerű átültetését, azok külső megjelenését és praktikus következményeit. Ez úton kath. testvéreinket a dogmák és szertartások felletti gondolkozásra akarnók vezetni, hogy az eddigi megszokással szemben ismerjük meg azokat az alapelveket, a melyekből azok erednek.“ Végül így érvel: „Programmunk e része a protestánsokat is érdekelheti, mert megnyitja előttük a katholicizmus jobb ismeretét. Nekünk csak egy czélunk van, hogy diadalra juttassuk az igazságot testvéreink és szeretet hazánk üdvére. Nem illúzió az, ha azt hisszük, hogy az evangélium igéje kiinduló pontjává válhatik a személyes meggondolásnak, főleg ha az szabadon hirdetve tisztelettel párosult szeretettel van a vallásos személyek iránt. Adná isten, hogy ilyen személyes elmélkedések sokaknál a Krisztus megismerésére vezessenek. Küzdjünk mind megannyian, bármilyen párthoz tartozunk is különben, az evangélium közös zászlaja alatt a lelkek és a haza üdvére.“ Örömmel regisztráljuk e komoly evangéliumi mozgalmakat a „legkeresztyénibb“ Franciaországban.

De Ausztriában is napirenden vannak az áttérések, főleg mióta kiadták német alattvalói a „Los von Rom!“ jelszavát. Annak meghíúsítására az u. n. keresztyén-socialis (vulgo antisemita) párt Lichtenstein herczeg és Lueger polgármester vezetése alatt a minap protestáló értekezletet tartott Bécsben, s ellensúlyozásul kiadta a hamis jelszót: „Los von Rom heisst los von O'esterreich!“ — a mi magyarul az osztrák trón és a monarchikus kapcsolat elleni állásfoglalással azonos. Végezetül pedig a nagyobbára kath. legényekből álló gyülekezet abban a resolútióban állapodott meg, hogy fiúi hódolatot szavazott a pápának és a császárnak. Arra a sok gyanúsításra pedig, a melylyel az osztrák nemzeti politikai jellegű mozgalom tekintetében bizonyos pápás körök a Gusztáv-Adolf egyesületet is illették, nevezett egyesület központi elnöksége a leghatározottabban tiltakozott annak föltevése ellen. mintha az internacionális ev. prot. egyesület politikai dolgokba avatkoznék. De kötelessége bárhol is segíyezni a keletkező vagy fejlődő ev. gyülekezeteket, a mint azt tette és tenni fogja a jövőben is a teplitzi és más gyülekezetekkel. De hogy

terjed az áttérési mozgalom, az osztrák pópás sajtó ideges magatartása is igazolja. „Gyors“ intézkedéseket sürget a politikai hatóságoknál az áttérések megakadályozására vagy legalább is megnehezítésére. A bécsi „Vaterland“ pláne az egyházi adóval fenyegeti a protestantismus körében az áttérőket. Sőt a püspökök is megmozdultak és Gruscha bíboros érsek húsvét után Bécsbe értekezletet hívott össze a tömeges áttérések ügyének megbeszélésére. Újabban, mint a „Chronik der christl. Welt“ jelenti, egy Ferk nevű ferenczrendi barát tért át Grätzban az ó-kath, hitre s általában a német nemzetiségű sajtó erősen bizik abban, hogy a tömeges áttérések csak most fognak következni, mi több, ápr. 10-én már Wolf, Schönerer és Kittel képviselők is áttértek családotul a protestantismusra. Így bosszulja meg magát Ausztria szerencsétlen nemzetiségi politikája s ezek az osztrák romanismuskak 300 év szomorú tanulságai által beigazolt történeti szivességei.

Schell würzburgi theol. tanár még mindig azon fáradozik, hogy az indexkongregáció előtt történt szánalmas meghajolását az igazság tényének s eddigi tanai szoros következményének tüntesse föl. Mert hát „az igazság iránti szeretetből folyik — szerinte — az isten által rendelt egyházi hatóság iránti engedelmisség.“ Püspökéhez intézett engedelmes iratát pláne azzal végezte: „alávetem magam ezzel az aláírással teljes engedelmisségből és tiszteletből, wie es sich geziemt.“ No, ehhez már igazán nem kell kommentár. S ezzel a lelkiismeretét és értelmét feláldozott tudós theol. professor fölött napirendre is térhetünk.

Németországban a poseni süket némák intézete igazgatójának közzétett statistikája szerint mindössze 96 ilyenmű intézet van 6606 növendékkal (3598 fiú és 3008 leány.) Ebből 4084 ev., 2408 kath. és 114 izraelita. A keresztyén szeretet munkássága a csudással határos dolgot művelt e téren egy rövid évszázad alatt. Ugyanis Heinicke alapította az első német intézetet Eppendorfban Hamburg mellett, mely aztán Frigyes Ágost szászválasztó fejedelem kívánságára 1778-ban Lipszébe tétetett át.

A berlini városi misszió, — mint Luthardt lapjában olvasom — márcz. hó 12-én tartotta ünnepi évi közgyűlését. Az évi jelentést Stöcker olvasta fel. A városi misszionáriusok több mint 100,000 látogatást tettek. Működésük tere Schöneberg és Charlottenburg várossal csak nagyobbodott. 48 városi missionárius, 10 segédnök és 6 kandidátus áll az ügy szolgálatában. Ez üdvös belmissziói mozgalom máig is küzd az anyagiakkal. 13,000 márkánál többre volt szüksége, mint az előző években. A bukottak ügyén 3 helyütt is fáradozott. A segédnök 890 ilyen bukottat látogattak meg. Sokan közülök hamis czimek-

kel vezetik félre a belmisszió munkásait. 190-en újból vétettek gondozás alá A 890 elbukott nők között 1 12, 8 13, 13 14, 24 50, 35 60 éves volt. Más helyütt 605 leányt akartak megmenteni, de csak 184 volt megközelíthető. Ugyancsak a megmentés ügyén fáradozott a városi misszió a fogházakban és kórházakban, különösen nagy tevékenységet fejt ki a misszió a szegények ügyén. A „Sonntägliche Predigt“ ma 108,000, a „Sonntagsfreund“ 76,000 példányban jelenik meg. A vasárnapi iskolák növendékei a múlt évben 50,000 márkát gyűjtöttek. Ezeket olvasva, örül az ember szíve a ker. szeretet e nagy művén, és elszomorkodik mélyen, ha a mi állapotainkra gondolunk Budapest fővárosában és a vidéken!

Németafrika missziói társulata is márcz. 21-én tartotta Bemstorff gróf elnöklete alatt Berlinben ez idei évi közgyűlését. Trittelvitz missziói felügyelő olvasta fel az évi jelentést, a mely szerint e társulat 7 státió 19 prédikáló helyet tart fenn, hol 11 misszionárius, 2 diakonus és 13 benszülött segéd működik. Az utolsó évben 40 pogányt keresztelt. Fennállása óta a kereszteltek száma 186. 90 katechumenust és 350 tanulót oktat. A benszülött nagykorú keresztyének száma 130. A misszió területén uralkodó drágaság nagyon megnehezíti annak munkásságát. 33,227 márka deficittel küzd. A bevétel 84,000 márka, mely összegből 80,000 Németországban gyűjtetett össze. Az összes kiadás 112,533 márka. Bővebbet e misszióról l. Warnek: „Geschichte der prot. Mission“ cz. klasszikus történeti művében.

(Eperjes.)

Dr. Szlávik Mátyás.

IRODALOM.

Erdélyi protestáns lap. „Hazai protestáns egyházunk jelen sebei, melyek csak mospattantak fel, nem újak, eredetük a multba vetethető vissza. — Vizsgáljuk csak közelebről a bajt. Önként támad lelkünkben a kérdés: hogy lehet az, ha már a reformatio megtalálta a mezőben az elrejtett drága követ, hazánk népe nem siet fölládozni mindenét, hogy annak birtokába jusson; vagy kép nélkül: mikép lehet az, hogy míg a reformatio nagyszerű vívmányai a nyugati nagy nemzeteket a virágzás magas fokára emelték, nemcsak számban, vagyonban, de erkölcsi erőben, az Isten kegyelmében is valóban nagygyá és gazdaggá tették; addig itt, e szép hazában, mi három és fél századon át a lét és nem lét harcát megviván, ma végromlásnak nézünk elébe? — A dolog igen egyszerű. Ha a Jákob letrájának egyik vége a menybe is magaslott, másik vége bizony csak a földön állott. A szellem élete,

virágzása, az anyagiakon épül fel. Legyen bármily főséges az elv, vagy eszme, míg e földön élünk, anyagi eszközök, intézmények útján valósulhat csupán. Isten is fölvette üdviervébe az intézményeket; Istenországának tökéletlen, halovány, folyton fejlődő képe, a látható, a földön harczoló anyaszentegyház. A reformatio elterjedése után hazánkban, nekünk is eszközök, intézmények kellett volna, sokkal több és jobb, mint a menyit s milyet létre tudtunk hozni; körül kellett volna sánczolni a prot. egyházakat ezekkel, hogy rajtuk a pokol kapui se vehessenek diadalt.

Mert kérдем: mit tett a hazai protestantismus a nőnevelés terén? Semmit, vagy igen keveset. s nézzük mit tett az ellenfél a nőnevelésért? Mindent, vagy legalább igen sokat. Nem volt elég az, hogy a catholicismus sem felsőbb, sem alsóbb iskoláiban a nevelés oktatást papjai kezéből mind maig ki nem adta, — ott teszem a mathesis tanára ma is, mielőtt egyenletekkel és haladványokkal traktálná tanítványait, templomba megy, s jó reggel misét mond nekik, — mind ez nem volt elég. Hanem rendkívül ravasz számításal, valódi jezsuita furfanggal bevitte fényes cultusába — az asszonyt. Még itt sem állott meg. Két kézzel dolgozott: intézményeket teremtett neki, ecclesia militansba bevonta a nőt; női szerzeteseket vitt a küzdelembe. Valóban bámulatra méltó előrelátás, jól kiszámított terv, melyet hosszú időkön át rendkívüli ügyességgel, lépésről-lépésre vittek keresztül, s melynek szolgálatában állott s áll ma is félelmetes vagyonuk. — De hát hiszen nekünk is volt és van prot. nőnevelésünk! — mondhatná valaki. Volt és van. Mert voltak és vannak leányiskoláink és ott a confirmatio. Úgy, hát akkor vajjon honnan jön ki veszteségünk nagy része, melyet a statisztika oly megdöbbentően tár elénk? Hát bizony nem a mi pásztorlásunk alatt levő, egyszerű falusi nép soráiból, mely azt sem tudja, lehet-e vegyesházasságok esetén, a születendő gyermekek vallására nézve megegyezni vagy sem; hanem igenis kikerül e veszteség nagy részben a magyar prot. középosztály (kisebb földbirtokos, honoratorok stb.) leányaiból, kik nem kaptak erős prot. felekezeti irányu nevelést, kik közül sokakat a confirmatio után, nevelésük „befejezése“ czéljából vitték szülőik zárdákba.“

TEMETŐ.

Busbak Ádám.

1816–1899.

Még ez év február havának 2-ik napján hunyt el egyházunknak egyik leghivebb fia, buzgó mun-

kása és jótevője, a losonczy egyházközségnek nagyérdemű felügyelője, Búsbak Ádám, példaszerű munkás életének 83-ik esztendejében. Avatottabb toll mindedig nem emlékezett meg e helyen az elhunytól, életéről, egyéniségéről és munkájáról. — ámdé emléke méltón követelheti, hogy itt megörökítve legyen s így annak egyházunk halás közönsége kiérdemelt kegyeletével adózzon; a miért is — bár távolabb állva az elhunyttól, ennek életadataival csak hiányosan rendelkezem — a róla való megemlékezést én kísérem meg.

Búsbak Ádám született Gyönkön, 1816-ban. Szülei egyszerű földművesek voltak. Több testvére között (a kiknek sorában Péter, volt országgyűlési képviselő is ott van) ő volt a legidősebb. A gyönki gymnasium elvégzése után a kereskedői pályára lépett. Így jutott el Losoncra, hol megtelepedett s már 1844-ben megnősült; első neje Benkner Amália volt, ezt elvesztvén, 1874-ben Benkner Idát, majd ez is elhalálozván, harmadik nejeül 1890-ben Szolonya Jankát, immár hátramaradott özvegyét, vette volt el. Gyermekekkel egyik házasságát sem áldotta meg az Úr, — talán azért, hogy azok helyett lelkének eszményeit: hazáját és egyházát annál osztatlanabban szerethesse, szolgálhassa. Hivatásszerű munkáját mint kereskedő egy fél századig végezte hiven, szakértelemmel és Isten bőséges áldásától kísérve s mint vagyonos ember hagyott fel azzal csak azért, hogy nagy szorgalmát, fáradhatlan buzgalmát kizárólag a közügyeknek szentelje.

Első sorban városának és egyházközségének szentelte munkásságát, melynek méltánylásául a közbizalom amott az ipari, kereskedelmi és politikai mozgalmak élére, emitt pedig az egyházfelügyelői állásra hívta őt el. De a vármegyei életben is mindenkor élénk részt vett, a midőn független és megvesztegethetlen meggyőződése szerint a közjóért kellett harczolni. Sőt az iparügyekkel való beható és lelkes foglalkozása révén neve országszerte ismert és becsült lett ott, ahol hazánk iparának előbbrevitelén folyt a munka. — Mint polgár és mint egyházának tagja, hiven iparkodott egész hosszú életén át kötelességeit megösmerni és teljesíteni. Különösen kiváló az a szeretetteljes fáradozás, mellyel egyháza ügyeiben eljárta. A losonczyi egyháznak 24 évig volt felügyelője. Nem olyan felügyelő, a ki csak a címért viseli e tisztséget, nem is olyan, a ki ez állásban csak szerepelni, feltűnni vágyik vagy pártpolitikai érdekeknek akar kitüntetésre számító szolgálatokat tenni, hanem olyan, az Úr akarata szerint való felügyelő, a ki igaz, vallásos életpéldájával és lelkiismeretes munkával Isten országának építését tartja feladatának.

Egy ideig a kálnói egyház felügyelői tisztjét is viselte, de éppen mivel itt dolgoznia módjában

nem állott, a pusztá czímet bitorolni pedig nem kívánta, lemondott arról. Olyan felügyelő volt ő, a ki a mellett, hogy számtalan közczélú, kultúr és jótékony egyesületnek volt tagja, egyszersmind élő és áldozatkész tagja volt egyházi társalatainknak is; a mellett, hogy egy félszázad óta, sőt régebb ideje minden nevezetesebb magyar irodalmi terméket megvásárolt és ekkép több ezer kötetre rugó nagyértékű könyvtárat gyűjtött, juttatott az ő áldozatkészségéből egyházi lapjainkra s általában egyházi irodalmunkra is, még pedig készségesen és bőségesen. Külömben, hogy mennyire szíven hordta egyházának javát, bizonyítja végrendelete, melyről már e lapban is történt említés, s ezúttal csak annyit emelek ki, hogy százezeret meghaladó, önmaga gyűjtötte vagyonának nagyobb részét egyházi czélokra hagyta. Fő örököse a losonczyi egyház, de megemlékezett sok közegyházi intézményünkről is.

Halálát hosszabb betegség előzte meg. Mintegy két év óta tette komoly beteggé az addig magas kora mellett is friss erejű férfiút, a köszvény. Temetése roppant részvét mellett febr. 4. volt. A gyászbeszédet a családdal rokoni viszonyban álló Geduly Henrik nyiregyházi lelkész tartotta, míg Margócsy József helybeli lelkész imádkozott. Gyászjelentést a családon kívül a losonczyi egyház, Losoncz városa, a nógrádmegyei népbank és a losonczyi ipartestület adtak ki, ez mutatja, mily széles körben keltett halála mély részvétet.

Pihenjenek porai békében, emlékezete pedig és példája maradjon — kivált egyházában — hálaosan emlegetve sokáig. 1.

ÜZENETEK.

V. L. Megjelenik. — **R. F.** Máskor is szívesen közölnék az iskola köréből. — **K. A.** Nem sokára kiadom, de mostanában nem lehet, mert más tárgyak és cikkek is várják a közlést s változatoságra is kell vigyáznom; az élénk eszmecsere jó jel! — **S. L.** Már a nyomdában volt; az „ellenértéket“ mihelyt lehet megküldöm; de fájdalom, szánál több elő fizetöm még most sem fizetett elő a második negyedre! — **B. B.** Bizony sokszor azok sem irnak, akiknek illenék bizonyos alkalmakkor írni! Ha elgondolom: milyen serényen fog tollat ügye hirlapi megvitatására az írásra nehéz kezű napszámos socialista, fárasztó napi munkája bevégezte után, s ha látom, hogy mily szánalmas hazavona után szánja el magát egy-egy lelkész a legfontosabbak megírására is: a kettő között nem azt vélném írástudónak és tisztelendőnek, a kit úgy cimeznek. — **O. A.** Köszönöm. — **B. G.** Hamar megjelenik.

Pályázat tanári állásokra.

A békés-csabai államilag segélyezett ág. hitv. ev. Rudolf-gymnásiumnál a jövő 1899—1900. tanévvel, a VII-ik osztály megnyitásával, két rendes tanári állás töltetik be: egy

CLASSICA-PHILOLOGIAI

s egy

R A J Z T A N Á R I,

1200 frt törzsfizetéssel, mely idővel 1400, illetőleg 1600 frtra emelkedhetik, továbbá 240. magasabb fizetési fokozatokban 300 frt évi lakáspénzzel és öt száz forintos ötödéves korpótlékkal, havi előleges részletekben. — Nyugdíjigény az 1894. évi XXVII. t. cz. értelmében. — Megjegyzendő, hogy más intézetekben rendes tanári minőségben eltöltött évek a korpótlékokba részben, esetleg egészben beszámíttatnak. — Ha a kijelölt szakokból okleveles és egyébként is alkalmas tanférfiak nem jelentkeznek, nem oklevelesek is figyelembe vétetnek s 800 frt évi fizetéssel s 100 frt lakáspénzzel alkalmaztatnak, azzal a kijelentéssel, hogy mihelyt oklevelüket megszerzik s különben is beválnak, azonnal rendszerezsítettnek a rendes tanári fizetéssel. — Ugyancsak pályázat hirdettetik egy **tornatanitói** állásra is, melynek javadalmá 800 frt fizetés, és 200 frt lakáspénz. Ezen állás betöltésénél csak középiskolai tornatanításra képesített egyének folyamodványai vétetnek figyelembe. — A két tanszékre pályázók, kik csak ág. hitv. ev. vagy ev. ref. vallásúak lehetnek, — miután e két állás betöltése a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr kinevezése alá esik, — a miniszter úrhoz, a tornatanitói állásra pályázók a gymnasiumot kormányzó bizottsághoz czimzett s kellően felszerelt folyamodásaikat ezen bizottság egyházi elnökéhez (igazgató lelkész) küldjék be, még pedig június hó 5-ig bezárólag. — A kinevezett s illetőleg megválasztott tanárok állomásukat augusztus hó 29-én tartoznak elfoglalni s költözködési költségeiknek részben való megtérítésére is számíthatnak.

Kelt Békés-Csabán, 1899. április hó 19-én.

A gymn. bizottság elnöksége.